

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

VII/2013

Саша Кнежевић
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале

УДК 821.163.41.09 Ковачевић М.
DOI 10.7251/FIL1307329K

НА СИГУРНОМ ТРАГУ ХРОМОГ ВУКА

Ковачевић, Милош (2012), *Лингвостилистика књижевног текста*, Београд: Српска књижевна задруга.

Кад год пред собом имамо књигу састављену од изабраних радова једног научника, презентованих и објављиваних у дужем или краћем временском периоду, као централно се намеће питање композиције такве студије. Шта је и како функционише кохезиона нит која повезује „засебне студије или огледе писане у последње три године“ у *Књижевно-научну симфонију*, како је њен рецензент Бранко Стојановић насловио свој предговор. Ми пред собом имамо својеврсну антологију научних огледа којом је оркестрирао сам њен аутор, претварајући је у компактну цјелину јединствене студије којој је заједнички именитељ проблематизован и обједињен њеним насловом. Мада то није уобичајено за форму приказа, у овом тексту искључиво ћемо се бавити једним сегментом студије, оним у чијем је фокусу *књижевни текст*. С обзиром на то да је српски језик стандардизован на фону језика књижевности, и то усмене, сва језичка истраживања најбоље (ако не и једино) могу се извести на примјерима из умјетничког текста.

Најбоља потврда за то је управо опус професора Ковачевића. Почевши од приручника за ученике основне школе *Српски језик и култура изражавања*, који је у неко прошло доба имао много поетичнији наслов *Наш језик*, па до ове књиге објављене у престижном колу Српске књижевне задруге, он досљедно све лингвистичке и лингвостилистичке феномене којима се бави проучава, објашњава и појашњава на корпусу

српске књижевности. Чак и кад му понестане примјера па доправи поједине пасусе у школским приручницима, тешко да би му који аутор могао замјерити на тој интервенцији. Вјештина интервенисања на тексту може нам послужити као спона професора Ковачевића с највећим мајстором тога заната у српској култури (а било их је више, довољно је поменути Милорада Павића), Вуком Стефановићем Караџићем.¹ Да не бисмо проблематизовали питање чега је све Вук отац у српској филологији, задржаћемо се на мање фамилијарној терминологији и назвати га зачетником лингвостилистичких (не ни стилистичких, не ни лингвистичких) истраживања у српској науци о језику.

Вукове рецензије, које се тумаче као књижевне критике или есеји о језику, типични су примјери лингвостилистичких студија у покушају. У рецензији Видаковићевог *Усамљеног јуноше* из

¹ Овај приказ настао је из потребе да се покаже како се начела и принципи који су у српску науку о књижевности ушла захваљујући Вуку Караџићу могу и те како препознати у врхунским остварењима савремених научника који се баве овом материјом. У последње вријеме свједоци смо два начина пререгистрације Вуковог утицаја на развој научне мисли и промишљања о филологији. Први је онај који се може препознати у студији Марије Клеут *Из Вукове сенке*, гдје се акценат ставља на проучавање и вредновање народне књижевности и њене поетике мимо Вукових збирки и његових судова. Други је свакако драстичнији и прије свега се препознаје у радовима Саве Дамјанова изложеним у књизи *Нова читања традиције*, гдје се Вукова улога настоји приказати у потпуно негативном свјетлу.

1815. године проналазимо: „Впрочем, што се разних намјеренија савршеног једног романа тиче, внутарње цијене његове, благовкусног кроја и сојуза свију части к једном или двома главним намјеренијима, силних и чистих фигура, плодносног воображења, карактера лица дејствујућег, стања и положенија његовог, обичаја, земље, лета, и пр., не можемо се овде у дубоко упустити да покажемо да истој иначе воопште изредној књижици много заиста недостаје к савршенству неком у сачиненијама вида овог.“ Након ових ријечи Вук се упушта у нама знану језичку полемику, која је још један заједнички именован с професором Милошем Ковачевићем. Нема значајнијег ни храбријег полемичара у српској филологији у ових двадесетак пограничних година два вијека од њега. У сфери полемичког уочавамо фундаменталну дистинктивну црту у односу на Вука. Караџић ни под старе дане није располагао ерудицијом која би му дозволила да у расправе улази с мјером и јасном визијом, што се види и у завршној реченици претходног пасуса, у којој се просто повлачи пред проблемом којем није дорастао. Милош Ковачевић нема ту врсту проблема, ни у полемикама које сам започиње ни у онима у које је уведен.

Једнако је и с лингвостилистичким студијама књижевноумјетничких текстова које подразумијевају познавање лингвистике и стилистике, али и, у најмању руку, завидно познавање теорије књижевности, те болне тачке Вука Караџића. У закључном пасусу студије о поетској збирци *Језикрвље* „познатог савременог српског пјесника Зорана Костића“ професор Ковачевић вели: „Од трију разматраних језичко-стилских карактеристика Костићеве збирке: тематско-стилистичке, структурно-стилистичке и лексикостилистичке (требао би нам мало труда да размрсимо Вукову невјешту терминологију и покаже-

мо како је у својој рецензији имао на уму тумачења истих ових елемената у Видаковићевој прози), ова посљедња је најочљивија и најексплицитнија; она је, уз то, обједињавајући *везивни* елемент двију осталих.“

Овај навод је цитиран не само да се њиме потврди везивна нит и духовно заједништво с Вуком Караџићем него и да се укаже на то како су ове студије Милоша Ковачевића заправо неминовно и књижевнотеоријске. Прилог о Костићевом *Језикрвљу* је парадигматичан примјер како се треба и мора изучавати једна збирка поезије с књижевнотеоријског становишта. Дакле, студије о савременим српским писцима из ове књиге могу се посматрати као књижевноисторијски огледи, и то огледи који ће у будућности бити неизоставно штиво сваког тумача датог књижевног текста. Потврду да у овим ријечима нема никаквог накнадног нити насилног читавања налазимо у самим радовима.

Своју студију *Језичка слика рата у роману* Топ је био врео *Владимира Кеџмановића* професор Ковачевић почиње поглављем *Неколико ријечи о роману*. У кратком прегледу судова и осуда овог романа Милош Ковачевић се експлицитно укључује у полемику коју начелно процјењује и оцјењује ријечима: „Нас, међутим, овдје не интересују књижевнокритичарске оцјене романа, посебно и зато што већина није заснована ни на каквим научним критеријумима“, и на извјестан начин раскрива својим закључним ставом: „То уједно подржава, лингвостилистичке и књижевностилистичке анализе готово једину произлазећу, оцјену о стилски – с обзиром и на стилематични и на стилогени план анализе – више него успјешно реализованом роману.“ Он до овог закључка долази на основу исцрпне лингвостилистичке анализе, раслојене у четири доминантне особине стилског поступка аутора које произлазе из особитих начи-

наструктурисања реченице, преношења туђега говора, етнојезичке диференцијације носилаца управног говора и графостилемских онеобичења текста.

Ако се сад вратимо на Вукове рецензије, видјећемо да је и он користио сличан манир у експлицирању и појашњавању својих судова и оцјена прије свега Видаковићевих романа. Његов суд је увијек био поткријељен низом таксативно наборојаних примјера. Суштинска је разика у томе што Ковачевић нуди суд, а Вук осуду и пресуду. Заједничко је то што у свакој врсти полемике став пресуђивача неће битно утицати на ставове оних којима се супротставља, али може битно утицати на неопређијелене, односно оне који нису читали књигу. Огледи Милоша Ковачевића увијек ће свакога ко воли књижевност потјерати да прочита књигу коју је он анализирао, како оне који је до тада нису читали, тако и оне који су је већ читали да је дочитају, као што и Вуков суд није поколебао армију љубитеља Видаковићевих романичких састава.

Да је професор Ковачевић учио од Вука уочавамо прије свега у његовом моделовању проблема. У огледу *Стилско-језичке карактеристике бајки Долина јоргована Тиодора Росића* трећина текста припада уводном дијелу којим се позиционира назначени проблем, управо проблематизујући питање теме свога истраживања. Милош Ковачевић се не упушта у срж проблема без његовог прецизног утемељења кроз позивања на ауторитете из задате области и, веома често, историјску анализу задатог питања. Све то му омогућава да проблем назове правим именом, што је неопходни предуслов да се с њим ухвати у коштац. То му омогућава веома кратке, егзактне и ефектне закључке, попут: „Изражен једном реченицом, најбитнији закључак проведене анализе ауторских бајки Тиодора Росића гласио би: језичко-стилске особине најбитнији су критеријум којим

се ауторска бајка и приближава и удаљава не само од народне бајке него и од других типова умјетничке прозе.“ (О овом су проблему написане књиге, одржани округли столови, посвећени су му научни скупови, који су нам понудили мноштво одговора, мање или више вјештих, али ниједан од њих не може срушити, па ни нарушити, ову оцјену професора Ковачевића.)

Професор Ковачевић је од Вука учио и како треба и шта не ваља, превазишавши га и надишавши, никада га не напустивши, јер скоро да у овој књизи нема рада чија структура не почива на Вуковом принципу из *Одговора на 'ситнице језикословне' г. Ј. Хаџића – М. Светића*: „Ово је све био говор само о мислима г. Светића, но да речемо коју ријеч и о језику (при чему подсећам да су нимало случајно наглашене ријечи мисли и језик).“ Симбиоза језика и књижевног текста основна је тема и расправе *Анализе Шантићеве пјесме „Вече на шкољу“ и развојни путеви лингвостилистике код Срба* којом, нимало случајно, и започиње ова књига, а коју, опет нимало случајно, анализирамо на крају овог приказа. Почетни Ковачевићев став како се „без претјеривања може рећи да су исходи (лингво)стилистичких анализа прије утирали пут лингвостилистици код Срба неголи што су (опште)прихваћени лингвостилистички критеријуми налазили своју примјену у анализи ове пјесме“, може се безмало примијенити и на Вукове (лингво)стислистичке радове. Исцрпном анализом случаја професор Ковачевић долази до закључка да је ова пјесма „ујединила лингвостилистичке јединице и њихове дисциплине“, јасно показујући како је за то било неопходно садејство лингвиста и историчара/теоретичара књижевности. Вук је објединио посао и једних и других, у мјери у којој је то било могуће сходно времену и његовом (не)образовању, а Милош Кова-

Саша Кнежевић

чевић вјешто користећи стогодишњу (лингво)стилистичку традицију анализе ове пјесме, сходно своме времену и ерудицији, тај посао закриљује.

У времену у којем веома релевантна научна имена на различите начине споре Вукову улогу у намјери да демистификују његову позицију у развоју српске филолошке мисли, анализом студије Милоша Ковачевића настојали смо показати да се каткад и ненамјерно најпозванији српски начници ослањају

на Вуков прапионирски рад. Четрнаест огледа вјешто уклопљених у јединствену лингвостилистичку студију настали су из пера универзитетског професора лингвистике и стилистике, али су своју пуноћу добили захваљујући *пажљивом читаоцу* са изузетним осјећајем за *литерарност књижевности*, без чега би остала без стварног проучаваоца књижевног текста.

knezsa@yahoo.com